

Vangsbro härad.

Socken: Västerfärnebo. Häradet och socknen gränsa i S till Snevringe och Norrbo härad, i V till Norbergs bergslag, i N till Dalarna och i Ö till Övertjurbo hd. — Från området äro endast två runstensfragment kända.

32. Prästgården, Västerfärnebo sn. Nu på Gammelgården.

Pl. 28.

Litteratur: Vestmanlands läns tidning den 14/8 1935, 23/5 1936; Ruth Rosenius-Högman, Runstensfyndet i Väster Färnebo (i: Vestmanlands läns tidning den 19/5 1936), Brev den 15/1 1962 till S. B. F. Jansson (ATA); G. Olson, Rapport (ang. lagningen) den 12/3 1937 (ATA); I. Irholm, Rapport den 16/11 1949 (ATA); E. Floderus, Västerfärnebo under forntiden (i: Västerfärnebo. En sockenbeskrivning, 1951), s. 64; N. Nygren, Hembygdsgårdar och museer i Västmanlands län (i: VFÅ 40, 1957), s. 119.

Äldre avbildning: C. Claesson, foto 1936 (ATA; återgivet i Floderus a. a.).

Den fragmentariskt bevarade runstenen påträffades våren 1936 under röjningsarbeten i den då rivna arrendatorsbostaden i Västerfärnebo prästgård. Stenen står nu uppställd på socknens gammelgård.

I en artikel i *Vestmanlands läns tidning* den 14/8 1935 finnas följande uppgifter om den utdömda arrendatorsbostaden och om den förestående rivningen: »Ifrågavarande bostadshus är gammalt, säkerligen i sina äldsta delar från 1700-talet om ej äldre. Det kallades förr vanligen 'Karbenning'. Namnet har sitt ursprung i det förhållandet, att huset skulle byggas och underhållas av Karbenning församling, då den var annex till Väster Färnebo. Då Karbenning fick egen präst redan på 1600-talet ... förstår man, att namnets traditioner och husets historia gå långt tillbaka i tiden. Måhända gömmer dock dess grund lämningar från en ännu äldre tid. Ur fullt pålitlig källa stammar nämligen en uppgift om, att man på 1890-talet skulle uppmärksammat delar av en runsten [Vs 33] med några för vikingatiden karakteristiska ristningar bland grundstenarna ... Då uppgifter om runstenar inom Väster Färnebo socken äro synnerligen sparsamma, och ingen av dem, som veterligen funnits, blivit bevarad, vore det av värde om platsen noggrant undersöktes. Man kan hoppas, att flera delar av den nämnda runstenen skola återfinnas i husgrunden ... Det hus, varom här är fråga, har ... ursprungligen varit flygel till prostgårdens forna huvudbyggnad, som sedan närmare hundra år tillbaka är helt och hållet jämnad med marken.» Runstensstycket påträffades i maj 1936 i undergrundens fyllning. Irholm (1949): »Runstenen hittades vid rivning av gamla arrendatorsbyggnaden 1936, slogs sönder av stenarbetarna innan inskriften blev upptäckt, lagades sedan och uppställdes vid Gammelgården, c:a 200 m. från fyndplatsen.»

Rödgrå granit. Höjd 75 cm, största bredd 72 cm, tjocklek omkring 20 cm. Det bevarade stycket utgör en del av runstenens övre parti. Ristningsytan flagrar. På oskadade delar äro ristningslinjerna djupa och tydliga, mjukt rundade; huggningstekniken ger vid handen, att ristaren har varit en skicklig och van runmästare. Nedanför det enkla korset står ett vackert ristat rundjur.

Inskrift:

... - - × **si** - - **on** × **sik** × **auk** × - ... - **no** × **auk** × **faþu** - ...
5 10 15 20 25

... at sialfan sik ok ... þenna ok faður ...

»... efter sig själv och ... denna ... och fader ...»

Till läsningen: Av runan 1 återstår huvudstaven, av runan 2 endast ett kort stycke av huvudstavens övre del. Sk före 3 **s** är skadat av samma flagring, som har fördärvat runan 2. Omedelbart till höger om 4 **i** finns en naturlig fördjupning i ristningsytan. Av runan 5 återstår endast huvudstaven. Runan 6 har förlorat övre delen av huvudstaven och hela övre bistaven; den undre bistaven är skadad genom flagring. Runan har utan tvivel varit **f**. 7 **o** har, liksom 18 **o**, dubbelsidiga, snett upp åt höger riktade bistavar. 8 **n** har i likhet med 17 **n** ensidig bistav. 10 **i** är ej stunget. 11 **k** har förlorat toppen; av bistaven återstår ännu, alldeles i den sköra kanten, ett mycket kort stycke. 12 **a** har, liksom 19 **a** och 23 **a**, ensidig bistav. 13 **u** är säkert, trots att runans övre del har förlorats. Av bistaven i 14 **k** återstår endast ett mycket kort spår alldeles i fragmentets kant; det bevarade stycket av huvudstaven är djupt och tydligt. Sk efter 14 **k** har förlorat övre delen. Av runan 15 återstår endast huvudstavens nedre hälft; inga spår av bistavar. Därefter är ristningsytan bortslagen; inskriften fortsätter efter avbrottet i stenens högra kant med runan 16. Av denna är endast ett stycke av huvudstavens nedre del bevarad. 17 **n** har förlorat huvudstavens övre tredjedel. I 20 **u** utgår bistaven ett stycke nedom huvudstavens topp. 21 **k** har skadats upptill. 22 **f** har förlorat huvudstavens topp och den övre bistaven. 23 **a** har förlorat huvudstavens övre tredjedel; 24 **p** har förlorat övre hälften, likaså 25 **u**. Av runan 26 återstår blott nedre delen av en huvudstav.

Det är beklagligt, att runstenen är så fragmentariskt bevarad. Ursprungligen har den synbarligen varit ett vackert minnesmärke. E. Floderus framhåller, att »inskriften är mycket svårläst och ännu inte tydd». Hans uppfattning (a. a.), att »ristaren har varit en klåpare», kan ej vara riktig. Han tillägger: »Ett par lika tarvliga runstenar, den ena i Kila [Vs 27], den andra i Haraker [Vs 22], med samma korsform som på Västerfärnebostenen kan vara gjorda av samma ristare.» De »tarvliga» runstenar, som Floderus åsyftar, äro båda ristade av den västmanländske runmästaren *Litli*. Han var en originell och tekniskt skicklig ristare; se vidare Vs 20, Vs 22 och Vs 27. Av huggningsteknik, runformer och ornamentik att döma är Västerfärnebofragmentet (Vs 32) ett verk av *Litli*. Runföljden **si[lf]on sialfan** kan också anföras i detta sammanhang. I den av *Litli* signerade inskriften Vs 27 finner man nämligen ett motsvarande bruk av **o**-runan: **hon hann**.

Vs 32 har tydligen rests av en man till minne av honom själv, medan han ännu var i livet. Ännu en sådan sten är känd från Västmanland, nämligen Råbysten i Tortuna sn (Vs 17). I Uppland äro dylika stenar ganska vanliga; de mest kända äro Jarlabankestenarna. Det sista ordet på det bevarade stycket, *faður* (ack.), gör det sannolikt, att Vs 32 tillika har varit ett minnesmärke efter resarens fader.

Det försvunna runstensfragmentet Vs 33 har möjligen utgjort ytterligare ett stycke av Vs 32.

33. Prästgården, Västerfärnebo sn.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1900 (ATA); Ruth Rosenius-Högman i Vestmanlands läns tidning den 19/5 1936; E. Floderus, Västerfärnebo under forntiden (i: Västerfärnebo. En sockenbeskrivning, 1951), s. 64.

Avbildning: Brate, foto 1900 (ATA).

Detta runstensfragment, som enligt E. Brate påträffades år 1880 »vid planering i trädgården» vid Västerfärnebo prästgård, är sedan länge försvunnet. Det har vid flera tillfällen förgäves sökts.

I *Vestmanlands läns tidning* den 19/5 1936 lämnas följande upplysningar om fyndet: »För cirka 45 år sedan hittade några unga studerande, söner till prosten G. A. Westholm, V. Färnebo, invid stensockeln till arrendatorsbyggnaden en trekantig stenskarva med några runor ... Då familjen Westholm för ungefär 30 år sedan avflyttade från orten, lämnades stenskarvan till dåvarande prostgårdsarrendatorn med tillsägelse att bevara den. Denne man är nu död, och stenskarvan, som ställdes in i ett redskapsskjul, har under årens lopp spårlöst försvunnit.»

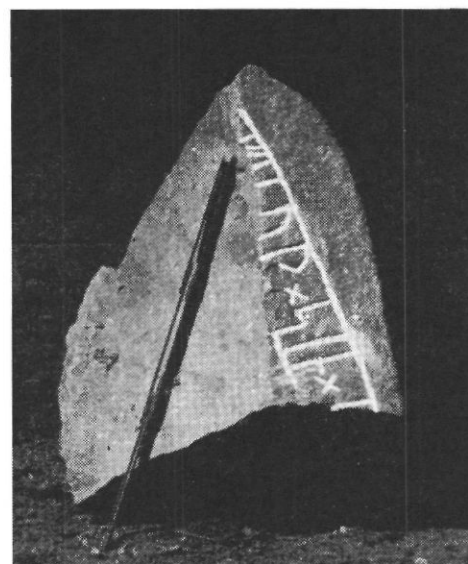


Fig. 49. Vs 33. Prästgården, Västerfärnebo sn. Foto E. Brate 1900.